

ve zikir konusunda seçtiği hadisleri yirmi bir bab üzere düzenleyerek meydana getirmiştir. Eser, Muhyiddin Dîb Mestû tarafından tahkik edilerek *Silâhu'l-mü'min fi'd-du'â ve'z-zikr* adıyla yayımlanmıştır (Dımaşk 1414/1993). *Silâhu'l-mü'min* üzerinde müellifin çağdaşı olan âlimler ihtisar çalışmaları yapmış, İbn Hacer, eserin Zehebî tarafından 730'lu (1330) yıllarda yazılmış muhtasarını gördüğünü bildirmiştir. Ancak Zehebî'nin, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (III. Ahmed, nr. 572) *Muhtaşaru Silâhi'l-mü'min* adıyla kayıtlı bulunan eserinin dîbâcesinde müellif hakkında kullandığı ifade-den kitabı onun vefatından sonra özetlediği anlaşılmaktadır. Eserin ilk dokuz babını ve İbnü'l-İmâm'ın hadisler üzerindeki sözlerini terkederek yalnız Hz. Peygamber'in zikir ve dualarını seçen Zehebî, asıl eserin onuncu babından sonrasını on iki bab halinde özetlemiştir. Eserin ayrıca Kemâleddin Ahmed b. Ömer en-Neşâî (ö. 757/1356) ve Şehâbeddin Ahmed b. Ali el-Uryânî (ö. 778/1376) tarafından yapılan muhtasarlarından söz edilmiştir (Sübkî, IX, 19; İbn Hacer, I, 219-220, 224-225; IV, 203). İbn Hilâl el-Makdisî de Nevevî'nin *el-Ezkâr*'ı ile *Silâhu'l-mü'min*'den yaptığı seçmeleri *el-Mişbâh fi'l-cem' beyne'l-Ezkâr ve's-Silâh* adıyla bir araya getirmiştir (Brockelmann, GAL, II, 162). 2. *'Alemü'l-ihtidâ fi'l-vakf ve'l-ibtidâ'*. Kur'an'daki durma ve başlama yerlerini konu alan bir eserdir. Devrin sultanı el-Melikü'n-Nâsır Muhammed b. Kalavun tarafından Ebû Hayyân el-Endelüsî'ye inceletirilerek sahasında yapılmış en güzel çalışma olduğu tesbit edilen eserin bir nüshası Kütahya'da Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 22, vr. 10^a-20^a). Müellifin ayrıca *Müteşâbihü'l-Kur'ân* adlı bir eseri kaynaklarda zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-İmâm, *Silâhu'l-mü'min* (nşr. Muhyiddin Dîb Mestû), Beyrut 1414/1993, neşredenin girişi, s. 5-13; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, XXII, 361-362; a.mlf., *Muhtaşaru Silâhi'l-mü'min*, TSMK, III. Ahmed, nr. 572, vr. 3^a; Sübkî, *Tabağât* (Tanâhi), IX, 19; İsnevî, *Tabağâtü's-Şâfi'iyye*, II, 146; İbn Râfi', *el-Vefeyât* (nşr. Sâlih Mehdi Abbas - Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Beyrut 1402/1982, I, 486-487; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, II, 245; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, I, 219-220, 224-225; IV, 203, 323-324; İbn Kâdî Şühbe, *Târîh* (nşr. Adnân Dervîş), Dımaşk 1977, II, 438; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, X, 146; *Keşfü'z-zunûn*, II, 994; İbnü'l-İmâm, *Şezerât*, VI, 144; Brockelmann, GAL, II, 105, 162; Suppl., II, 102; Beşşâr Avvâd Ma'rûf, *ez-Zehabî ve menhecühü fi kitâbeti Târîhi'l-İslâm*, Kahire 1976, s. 243.

MEHMET ALI SARI

İBNÜ'L-KABÂKİBÎ

(ابن القباقي)

Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Halîl b. Ebî Bekr el-Halebî (ö. 849/1445)

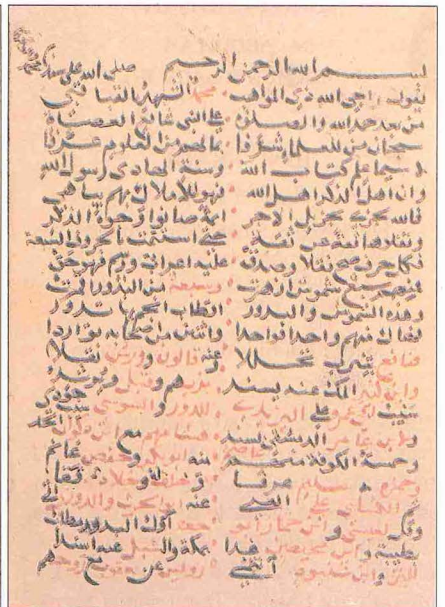
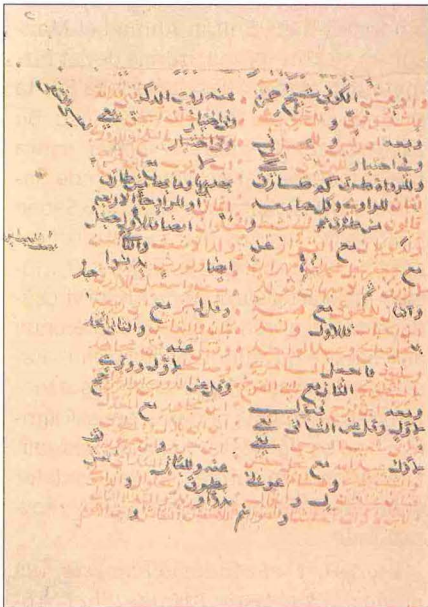
Kıraat âlimi.

777 (1375) veya 778 yılında Halep'te doğdu. Muhtemelen nalıncılık yapan bir aileden geldiği için İbnü'l-Kabâkîbî veya Kabâkîbî diye meşhur oldu. Halep'te Kur'an'ı ve bazı kitapları ezberleyerek başladığı tahsilini ilerletmek için 803'te (1401) Kahire'ye gitti ve Ebû Amr Osman b. Abdurrahman ed-Darîr el-Bilbîsî'den Ebû Amr ed-Dânî'nin *et-Teysîr*'i, İbn Sivâr el-Bağdâdî'nin *el-Müstenîr*'i, Sibtu'l-Hayyât'ın *el-Mübhc*'i ve Şâtîbî'nin *Hırzû'l-emânî*'si gibi eserleri okudu. Zeynüddin el-İrâkî ve Sibt İbnü'l-Acemî'den hadis, diğer bazı âlimlerden çeşitli ilim dallarında dersler alarak kendini yetiştirdi. Çalışmalarında hadis, Şâfiî fıkhı ve özellikle kıraat ilmine ağırlık verdi. Gazze'de bir süre ikamet ettikten sonra ziyaret için gittiği Kudüs'e yerleşti ve hayatının sonuna kadar burada yaşadı. Çevresinde kıraat ilminde otorite kabul edilen İbnü'l-Kabâkîbî, Kudüs'teki Cevheriyye Medresesi'nde kıraat dersleri verdi. 848 (1444) yılında gözlerini kaybetti ve 20 Receb 849'da (22 Ekim 1445) vefat etti. Ölü-

münden sonra onun çalışmalarını oğlu Ebû'l-Meâlî İbrâhim devam ettirdi.

Eserleri. 1. *Mecma'u's-sürûr ve ma'la'u's-şümûs ve'l-büdûr*. On dört kraate dair Gazze'de yazılmış manzum bir eser olup Süleymaniye (Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 31) ve Köprülü (Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 27) kütüphanelerinde nüshaları bulunmaktadır (diğer nüshaları için bk. *el-Fihrisü's-şâmil: 'Ulümü'l-Kur'ân*, I, 424-425). 2. *İzâhu'r-rumûz ve miftâhu'l-künûz*. Müellifin *Mecma'u's-sürûr* adlı eserine yazdığı bu şerhin Süleymaniye (Kılıç Ali Paşa, nr. 23) ve Köprülü (Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 19) kütüphanelerinde nüshaları mevcuttur (diğer nüshaları için bk. Brockelmann, GAL, II, 137-138; Suppl., II, 139; *el-Fihrisü's-şâmil: 'Ulümü'l-Kur'ân*, I, 422-423). 3. *Teysîru mâ fi'l-Muştalâh*. İbnü'l-Kâsîh'in Ebû Ca'fer el-Kârî, Ya'kûb el-Hadramî, Halef b. Hişâm, İbn Muhaysın, A'meş ve Hasan-ı Basrî kraatlerini ele aldığı *el-Muştalâh*'ının manzum hale getirildiği eserin Süleymaniye (Esad Efendi, nr. 29) ve Râgıb Paşa (nr. 6, vr. 12-108) kütüphanelerinde yazma nüshaları vardır. 4. *Urcûzetü't-tecvîd*. İbn Fityân İbrâhim el-Hanefî, İbnü'l-Kabâkîbî'nin bu eserini *Fethü'l-mecid li-Urcûzeti't-tecvîd* adıyla şerhetmiş olup bu şerhe ait bir nüsha İskenderiye Kütüphanesi'nde (nr. 3319) kayıtlıdır (*el-Fihrisü's-şâmil: el-Kur'ân ve'ulümühü*, I, 187, 260). 5. *Züb-*

İbnü'l-Kabâkîbî'nin *Mecma'u's-sürûr* adlı eserinin ilk iki sayfası (Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 27)

detü'l-Muktefâ fi tahrîri elfâzî's-Şifâ'. Kâdî İyâz'ın *eş-Şifâ'*'ına Sibt İbnü'l-Acemî tarafından yazılan *el-Muktefâ fi elfâzı ħalli's-Şifâ'* adlı eserin şerhi olan ve yazımı 815 (1412) yılında tamamlanan eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde nüshaları mevcuttur (Ayasofya, nr. 586; Yazma Bağışlar, nr. 4333). 6. *Tahmîsü'l-Bürde*. Muhammed b. Saîd el-Büsîrî'nin *Kaşîdetü'l-Bürde*'sinin tahmîsidir. Kaynaklarda İbnü'l-Kabâkîbî'nin çalışmaları arasında Safiyyüddin el-Hillî'ye nazîre olarak kaleme aldığı bir *Bed'îyye*'sinin de (bk. BE-DİİYYÂT) bulunduğu belirtilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sehâvî, *ed-Đav'ü'l-lâmî'*, XI, 266; Süyûtî, *Naẓmü'l-İkyân* (nşr. Philip K. Hitti), Beyrut, ts. (el-Mektebetü'l-ilmiyye), s. 148; a.mlf., *et-Tibrü'l-mesbûk fi zeyli's-Sülûk*, Kahire, ts. (Mektebetü'l-külliyeti'l-Ezheriyye), s. 135-136; Ebü'l-Yümm el-Uleymî, *el-Ünsü'l-celîl bi-târîhi'l-Kuds ve'l-Halîl*, Amman 1973, II, 179; *Keşfü'z-zunûn*, I, 209; II, 1054, 1333; Râgıb et-Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ' bi-târîhi Halebe's-sehbâ'*, Halep 1344/1925, V, 242-243; Brockelmann, *GAL*, II, 137-138; *Suppl.*, II, 139; Zirikî, *el-A'lâm*, VI, 352; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 196; *İzâhu'l-meknûn*, II, 434; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, IX, 288; Fehmi Edhem Karatay, *İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 1951, I, 122-123; *el-Fihrisü's-şâmil: el-Kur'ân ve 'ulûmühü, et-tecvîd* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1405/1985, I, 187, 260; *el-Fihrisü's-şâmil: 'Ulûmü'l-Kur'ân, mahtûâtü'l-kur'ât* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1987, I, 422-423, 424-425.

MUHAMMED EROĞLU

İBNÜ'L-KÂBİSÎ

(bk. KÂBİSÎ).

İBNÜ'L-KADDÂH

(bk. ABDULLAH

b. MEYMÛN el-KADDÂH).

İBNÜ'L-KÂDÎ

(ابن القاضي)

Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Miknâsî ez-Zenâtî (ö. 1025/1616)

Mâlikî fakihî, edip ve tarihçi.

960'ta (1553) Fas'ta doğdu. Berberî asıllı Zenâte kabilesinin Miknâse koluna mensuptur. Ailesi, büyük dedelerinden Ebü'l-Âfiye'ye nisbetle Benî Ebü'l-Âfiye diye anılır. İbnü'l-Kâdî, ilk öğrenimine ferâiz ilminde meşhur bir âlim olan babasının yanında başladı. Daha sonra Mera-

keş'e ve Mağrib'in diğer şehirlerine giderek çeşitli âlimlerin derslerine devam etti. Ebü Râşid Ya'küb b. Yahyâ'dan hesap, ferâiz ve aruz dersleri aldı. Dinî ve akfî ilimlerde şöhret sahibi Ebü'l-Abbas Ahmed b. Ali el-Mencür el-Fâsî'nin öğrencisi oldu. Ayrıca Abdülvâhid b. Ahmed es-Sicilmâsî, Ebü Zekeriyâ Yahyâ b. Muhammed, Muhammed b. Kâsım el-Kassâr, Ebü'l-Mehâsin el-Fâsî, Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî gibi âlimlerden fıkıh, hadis, tarih ve edebiyat okudu (hocaları için ayrıca bk. *el-Münteka'l-mağşûr*, neşredenin girişi, I, 58-78; *Dürretü'l-ħicâl*, neşredenin girişi, I, 14-18).

İbnü'l-Kâdî 986'da (1578) Fas, Cezayir, Libya ve Mısır'a ilmî seyahatlerde bulundu. Ertesi yıl hac görevini yerine getirdi. 988'de (1580) Osmanlı topraklarına geçti. Bu yıllarda bazı Türk şehirlerini ziyaret ettiğini söyleyen İbnü'l-Kâdî (*el-Münteka'l-mağşûr*, I, 749), memleketine döndüğünde Sa'dî Sultanı Ahmed el-Mansûr'un himayesine mazhar oldu. Sultan onu elçi ve dâî olarak görevlendirdi. Sa'dîler'in propagandasını yapmak üzere çıktığı yolculuk sırasında Cezayir'in kuzeybatısında Henin yakınlarında İspanyollar tarafından esir alınarak Malta adasına götürüldü (994/1586). Burada çeşitli işkencelere mâruz kalan İbnü'l-Kâdî, Sultan Ahmed el-Mansûr'un fidye ödemesi üzerine bir yıl sonra serbest bırakıldı. Bu olayın ardından Sa'dî sarayındaki kütüphaneye kapanarak eser yazmaya başladı; tarih ve biyografi alanındaki kitaplarını tamamladı. Bazı eserlerini Ahmed el-Mansûr'a ithaf etti.

Daha sonra Fas'ın kuzeyindeki el-Kasr, Selâ ve Miknâs'a kadî ve hatip tayin edilen İbnü'l-Kâdî, Sultan Ahmed el-Mansûr'un 1603'te ölümü üzerine devlet hizmetinden ayrılıp Atlas dağlarında Sûs'ta bulunan Delâiyye Zâviyesi'ne yerleşti. Bu zâviyede sekiz yıl ders verdikten sonra Fas'a dönerek Karaviyyîn Camii'nde *Şaħîh-i Buħârî* okutmaya başladı. 6 Şâban 1025'te (19 Ağustos 1616) vefat etti; cenaze namazını öğrencisi *Neħfu't-ṭîb* müellifi Makkarî kıldırdı. İbnü'l-Kâdî'yi çağdaşlarından ayıran en önemli özellik onun akfî ilimlere duyduğu alâkadır. İbnü'l-Kâdî'nin erken yaşlardan itibaren başta matematik ve mantık olmak üzere akfî ilimlere özel bir ilgi gösterdiği bilinmektedir. Eserlerine serpiştirdiği şiir ve kasideler onun edebî zevkini ve bilgisini ortaya koymaktadır.

Eserleri. 1. *el-Münteka'l-mağşûr 'alâ meħâsini (me'âşiri'l-Ĥalîfe Ebi'l-'Ab-*

bâs el-Mansûr. Ahmed el-Mansûr'a ithaf edilen eser sultanın dönemini (1578-1603) siyasî, edebî ve tarihî açıdan ele almaktadır. Birçok müellifin kaynak olarak kullandığı kitabı Muhammed Razûk *el-Münteka'l-mağşûr 'alâ me'âşiri'l-ħalîfeti'l-Mansûr* adıyla neşretmiştir (I-II, Rabat 1986). 2. *Dürretü'l-ħicâl fi (gurreti) esmâ'i'r-ricâl (Zeylû Vefeyâti'l-a'yân)*. İbn Hallikân'ın eserinin zeyli olan kitabı ilk defa S. Allûş (Ichoua Sylvain Allouche) *Dürretü'l-ħicâl (Répertoire biographique d'Ahmad Ibn al-Qadî)* adıyla yayımlamış (I-II, Rabat 1934-1936), daha sonra Muhammed el-Ahmedî Ebü'n-Nûr tarafından tekrar neşredilmiştir (I-III, Tunus-Kahire 1390-1394/1970-1974). 3. *Cezvetü'l-iktibâs fi zikri men ħalle mine'l-a'lâm medînete Fâs*. Ahmed el-Mansûr'a ithaf edilmiş olup Fas şehrinin tarihiyle coğrafya ve topografyasından, burada yaşayan meşhur simaların, edip ve âlimlerin hayatından bahseden önemli bir kaynaktır. Müellif, eserinin özellikle İdrîsiler'e ve Karaviyyîn Camii'ne geniş yer ayırdığı giriş kısmında Ali el-Ceznâî ve İbn Ebü Zer'den faydalanmıştır. Alfabetik olarak düzenlenen biyografi bölümünde emîr, sultan, fakih gibi meşhur kişilerden bahsedildikten sonra Fas'a dışarıdan gelenlerin hal tercümelerine yer verilmiştir. Muhammed el-Fâtîmî tarafından yayımlanan eserin (taş baskısı, Fas 1309) yeni bir baskısı da yapılmıştır (Rabat 1393). 4. *Laṭtû'l-ferâ'id min lüfâzati ħuḳâki'l-fevâ'id (Laṭtâtü'l-ferâ'id fi taḳkîki'l-fevâ'id)*. İbn Kurfûz'ün *Şerefü't-tâlib fi esne'l-me'âlib* adlı eserinin vefeyât kısmına zeyil olarak yazılmış olup Muhammed Haccî tarafından *Elf sene mine'l-vefeyât fi selâse kütüb* içerisinde yayımlanmıştır (Rabat 1396/1976). 5. *Dürretü's-sülûk fi men ħave'l-mülke mine'l-mülûk (ed-Dürri'l-ħalûkû'l-müşrik bi'd-dürreti's-sülûk fi men ħave'l-mülke mine'l-mülûk)*. Bu manzum eseri bizzat müellif şerhetmiştir (Brockelmann, II, 679). 6. *Râ'idü'l-felâħ bi-'avâli'l-esânîdi's-sıħâħ*. İbnü'l-Kâdî'nin hocaları hakkında olan eserin edisyon kritiği Mustafa el-Bûinânî tarafından yapılmışsa da henüz yayımlanmamıştır. 7. *Fi'r-rivâye*. Kiraat hakkındadır (a.g.e., a.y.). 8. *el-Fethu'n-nebil limâ tezammenehû min esmâ'i 'adedi't-tenzil* (Merakeş, el-Hizânetü'l-âmme, nr. 472). 9. *er-Râ'id li-tâlibi fehmi'n-nâhiž bi-a'bâ'i 'ilmi'l-ferâ'iz* (Rabat, el-Hizânetü'l-Haseniyye, nr. 8840). 10. *Neylü'l-emel fimâ bihi beyne'l-Mâlikiyye cera'l-'amel (el-İksîr fi şunâ'ati't-teksîr)* (el-Hizânetü'l-Haseniyye, nr. 5455).